

„МИЛА МАМО...“ ИЛИ ОЩЕ ЗА Т.НАР. ЗВАТЕЛНИ ФОРМИ

Със звателни форми започва всеки вид комуникация, но съществуването им предизвиква и редица въпроси: дали, въпреки произхода си от старобългарския звателен падеж, те все още са морфологична категория, дали отмират и по какви причини и т.н.

И наистина днес категорията „вокатив“ се употребява значително по-рядко, защото не се различава в множествено число (вж.: **Много момчета (жени, мъже) вървяха по улицата / Момчета (жени, мъже), елате тук!**), в среден род (вж.: **Едно момче те търсеше. / Момче, къде е майка ти?**), при означаващите нелица съществителни от мъжки род (с изключение на случаите на персонификация), а до голяма степен и при женски род (срв.: **Теодора / Теодоро, търсих те навсякъде.**). Тя отсъства по формални причини и при личните мъжки имена с окончание **-о / -е** (срв.: **Видях Петко (Яне). / Петко (Яне), кога дойде?**). Причината е действието на тенденцията за развой към аналитизъм в съвременния български език, защото при вокатива имената се отличават с допълнителната семантична обремененост окончанието им да символизира едно значение в повече.

Влияние оказват и някои допълнителни фактори, като глобализацията и развитието на комуникациите, в резултат от които все повече българи носят лични имена от чужд произход, за които звателната форма не е характерна. Факт е обаче, че дори голяма част от тези „вносни“ имена биват включени в българската звателна парадигма (вж.: **Изабелче, Симонче, Монике, Давиде, Майкълчо, Дейвидчо** и др.). Следва да се има предвид също така, че ако изказване от типа: **„Майкъл, не скачай в локвите!“** се приема напълно естествено от носителите на езика, изречението: **„Иван, не скачай в локвите!“** за тях е не само неправилно, но и смешно, защото е белег за проявена показност и претенциозност от страна на говорещия.

Категорично доказателство за жизнеността на звателните форми е и възможността чрез тях да се изразява лично отношение посредством предпочитанието на говорещия към едно или друго окончание за символизирането на тази граматическа категория при съществителните от женски род, завършващи на

-а. Така например изречението: „**Мамо, донеси ми вода**“ е неутрално, докато в изказа: „**Маме, донеси ми вода**“ смяната на окончанието е значеща за отношението на говорещия към майката. При личните женски имена звателната **о**-форма вече се схваща като просторечна или натоварена с негативно значение, затова се предпочита образуването на звателни форми от умалителната форма на името с окончание **-е** (срв. **Марийо, не говори така. / Марийке, не говори така.**) или се избягва употребата на вокатив: **Мария, не говори така.**

Друга важна особеност на вокатива е невъзможността обръщенията да се членуват. Причината за това е близкото родство между двете граматични категории, които най-общо означават идентифицираност на обекта, но се различават по това, че звателните форми принадлежат към апелативната, а определените – към когнитивната функция на езика.

Гл. ас. Илияна Гаравалова

*Секция за диалектология и лингвистична география
Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ – БАН*